

УДК 2-1/-9.37.01/316.36

Світлана СМІХ

*Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

ХРИСТИЯНСЬКА РОДИНА В ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ІВАНА БОДНАРУКА

У статті висвітлено питання виховання дітей у християнській родині, зокрема в умовах проживання за межами Української держави. На основі аналізу праць відомого в діаспорі професора Івана Боднарука виокремлено завдання християнської родини, котрі актуальні і сьогодні.

Ключові слова: сім'я, виховання дитини, християнська родина, ідентичність українців, українознавчі школи.

«Пам'ятайте, що християнське виховання є більшим добром, ніж усі добра світу! Коли б ви навіть не мали що лишити своїм дітям, – то як тільки подали їм справжню побожність, як тільки встерегли їх від неморальності, то лишаєте їм у спадщині найбільше добро, яке тільки можете їм дати».

А. Шептицький

Події в житті українського народу ставлять перед кожним поколінням особливі завдання, а християнська родина, котра є колицкою найкращих людських чеснот, несе основну відповідальність за їх виконання. Саме родина виступає основним осередком збереження національної ідентичності в українців діаспори. Важливим є педагогічне просвітництво батьків у цьому напрямку.

Спрямовуючи зусилля на досягнення освітніх стандартів розвинених держав світу, українська педагогіка має віднайти, зміцнити та розвивати той потенціал, який базується на власних здобутках і традиціях. Ознайомлення з творчою спадщиною видатних педагогів і освітніх діячів минулого, зокрема тих, які збагачували українське шкільництво в еміграції, в поєднанні з практикою сучасної освіти на засадах особистісно зорієнтованого, діяльнісного та системного і компетентнісного підходів, допоможе в нинішньому часі визначити основні шляхи вирішення проблем виховання в родині і суспільстві.

Аналіз значної частини праць відомого в діаспорі педагога Івана Боднарука, зокрема щодо висвітлення питань родинного виховання, дозволяє стверджувати їх виховний, інформаційний та просвітницький потенціал для сучасного українського освітнього простору. Багато в чому вони знаходять спільну тематику, змістове наповнення та цільову аудиторію з творчою спадщиною Мирослава Стельмаховича, Омеляна Вишневського, Петра Щербаня, Тамари Усатенко. Представники педагогічної діаспори іноді торкалися особливостей виховання в родині в умовах інших держав. Зокрема, Антоніна Горохович висвітлювала питання взаємин батьків і дітей, Григорій Ващенко викристалізував виховний ідеал:

Бог і Україна. Однак мало розробленими залишаються питання збереження і розвитку загальнолюдських та національних цінностей у християнських родинях української діаспори – колишньої та сучасної.

Проблеми родинного виховання порушуються у багатьох розвідках маловідомого в Україні педагога Івана Боднарука. Водночас звернемо увагу, що не можемо охопити всі напрацювання, а це понад 2 тис. статей, кілька підручників та книг. Тому нашою метою є аналіз педагогічних поглядів Івана Боднарука на християнську родину, а також виокремлення її завдань у збереженні національної ідентичності українців, як урок минулого майбутньому.

Частково нішу відсутності в Україні творів професора І. Боднарука поповнили три книги, що побачили світ у державі, якій він присвятив усю свою багатолітню працю в Україні та за кордоном. Творча спадщина І. Боднарука, на жаль, відома донедавна лише його учням і читачам українських періодичних видань у діаспорі. На основі її аналізу простежуємо глибоке висвітлення проблем сім'ї та родини в середовищі української діаспори.

Перша книжка – «Між двома світами» – вийшла в Донецьку стараннями Українського Культурологічного Центру, який тісно співпрацює з Товариством української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта» в Чикаго (США). Укладач Вадим Оліфіренко в передмові так оцінив цю частину праць Івана Боднарука: «Автор, живучи з другої половини 40-х років в еміграції на Заході, вів своєрідний журналістський календар пам'ятних дат видатних синів і дочок українського народу. Він розповідав українському читачеві про поетів, прозаїків, художників і композиторів. Ці матеріали написані з глибоким знанням справи, їхня патріотична спрямованість протягом десятків років підтримувала життєвий дух українського громадянства у багатьох країнах світу» [1, с. 3].

Зміст даних публікацій, розрахованих не тільки на науковців, але й на вчителів та студентів, батьків, вносить свою частку у розкриття поняття джерела творчості. Зокрема, у статті «Реформатор душі української дитини» (про Р. Завадовича) автор аналізує особливості сприймання дитьми художніх текстів, визначає національне й суспільне значення дитячо-юнацької літератури та місце в ній письменника-педагога. На його переконання, саме до Романа Завадовича потрібно віднести слова Катрі Гриневичевої на 1-му з'їзді Об'єднання Працівників Дитячої Літератури в 1946 році в Німеччині про роль дитячого письменника: «Дитячий письменник – післанництво, Богом дане, писати для дітей – священна служба, що до неї треба вдягати ризи на себе» [1, с. 56]. Ведучи мову про твори Завадовича, І. Боднарук характеризує їх глибоку релігійність і національний та патріотичний пафос, цим самим утверджуючи їх роль у вихованні українських дітей, де б вони не проживали. Педагог постійно утверджує думку про роль і місце української книжки у родинному домі та вміння батьків вибирати книги для читання дітям. Автор подає відомості про відомих і маловідомих письменників, розкриваючи джерела їх творчості у принесеному і збереженому «євшан-зіллі». Укладач Вадим Оліфіренко у вступному слові стверджує, що статті І. Боднарука «запалювали серця українців до збереження рідної мови і культури,

захищали українські громади від асиміляційних впливів, байдужості та сірої буденщини» [1, с. 4]. Духовність і патріотизм плекаються у християнських родин, там же народжуються таланти.

Саме зі священничої родини йдуть витoki християнських поглядів Івана Боднарука. Від батька, о. Лазаря Боднарука, який, згідно з архівними документами, виконував пастирські обов'язки у більш ніж десяткові різних місцевостей Станиславівської єпархії [2], він почерпнув вірність ідеалам: Бог, Україна, Родина, присвятивши їх утіленню всю свою педагогічну та просвітницьку діяльність.

Педагогічну діяльність в еміграції Іван Боднарук розпочав директором середньої школи в таборі так званих «переміщених» осіб у Німеччині. У післямові донецького краєзнавця Петра Лаврива (який був учнем І. Боднарука зі Стрийської гімназії) до книжки «Молитва до України» наведено біографічні відомості про те, що Іван Боднарук «хоч виріс у священничій родині і був віруючим християнином, ніколи не був засліпленим у своїм віровизнанню, але був толерантним до інших нехристиянських віровизнань. Як директор школи, практикував екуменізм» [3, с. 569].

Переїхавши в 1948 р. до Бразилії, учительовав у Малій семінарії отців Василіян. Тут видав «Український буквар для найменших» і «Другу читанку». Зміст текстів букваря та читанки є продовженням традицій українського підручникотворення, початки якого ведуть від Т. Шевченка, М. Шашкевича, С. Черкасенка, С. Русової. Маємо на увазі зміст текстів, побудований на родинознавчій християнській тематиці. Зокрема, для найменших у букварі Боднарука подано розповіді: «Наша сім'я», «Любов додає сили», «Молитва матері», «Віра дитини», «Поможіть сиротам», «Як поводить ся добра дитина», «Люби правду», «Наш городчик», «Разом не важко», «На службу України» [4]. Розділи читанки творять своєрідну ціннісну змістову лінію, співзвучну часу і місцю проживання українських школярів, яка розширюється відповідно до рівнів соціалізації дитини починаючи від сім'ї, родини, школи – до спільноти і суспільства: «Між рідними», «У школі», «Наша церква», «Наша колонія», «Місто», «Праця», «Серед природи», «Як треба жити» [5].

Християнські основи виховання в сім'ї, де плекають давні традиції і славу роду, розкрито у виданій в Бразилії книзі Івана Боднарука про Митрополита Андрея Шептицького під назвою «Великий Чернець і Народолюбець». Справжня любов до ближнього, виплекана в родині, шанує чуже, але береже своє, рідне. Так сталося і з Романом, бо «хоч батьки виховували сина у польському дусі, ...а сімейні пам'ятки, збережені заповідливо в родинному архіві, пригадували йому, що він українського роду» [6, с. 16]. У третьому розділі книги під назвою «Дім і Батьки» автор подає гарний зразок ідеальної християнської матері, безмежна любов якої, «влита в душу майбутнього Князя Української Церкви, перетопилась відтак у таку ж безмежну його любов до українського народу» [6, с. 13].

Аналіз найбільшої за кількістю творів збірки його науково-публіцистичних статей під назвою «Молитва до України» показує, що вони можуть служити добрим підґрунтям для історико-педагогічних досліджень, розкривають актуальні проблеми національної освіти й культури загалом та

базуються на духовних, моральних і культурних цінностях української родини, народу і всього людства. Для тих, хто хоче зберегти українську самобутність на поселеннях, хто не байдужий до долі України, велику користь принесуть статті про історію, культуру нашого народу. На особливу увагу заслуговують відомості про Андрія Агапія Гончаренка, першого нашого іммігранта, який мав би послужити прикладом священика, видавця, знавця багатьох мов, борця за українську державність, за свободу людини і народів. Автор прослідковує початок його життєвого шляху від села Кривини на Київщині, де батько був православним священиком, любив мистецтво, українську літературу та мав досить велику бібліотеку, а мати походила з відомого козацького роду Богунів. Далі характеризує його «незвичайну енергію і завзяття, спостережливість, вільнолюбивість, завдяки яким і дуже інтенсивному життю став людиною світової міри» [3, с. 178-181]. Гончаренко видавав двомовну газету, дав почин до побудови першої православної церкви у Сан-Франциско, відкрив першу в західній півкулі слов'янську книгарню. Хоч дружина його була американкою італійського походження, та допомогла зробити капличку у печері, де о. Андрій відправляв для людей богослужіння, на фермі «Україна» організувала першу школу, плекали разом сади, виноград...

Водночас таких позитивних прикладів одруження з особами іншої нації було не так багато, оскільки у багатьох статтях І. Боднарук б'є на сполох, так і називаючи їх «Язва далі шириться», «Биймо в дзвін на сполох». Зокрема, в останній пригадує добрі починання «зorganizувати й вести бюро суспільного посередництва українських подруж» [3, с. 430]. А про важливість вирішення цієї проблеми наголошує: «Українська біологічна національна субстанція розпливається в чужому морі з безповоротною шкодою для українського народу. Справа подруж нашого молодого покоління для дальшого збереження української спільності у вільному світі така важлива, що її треба обговорювати на всі лади й на кожному кроці. Адже від того, чи наші діти будуть одружуватися між собою, чи шукатимуть собі пари між чужими національностями, залежить дослівно «бути чи не бути» українству».

Перед інституцією сім'ї лежить вибір ще одного важливого рішення: імені своїм дітям. В межах однієї сучасної міської школи почуємо добрий десяток чужих імен. Іван Боднарук застерігав, що ми самі себе «винародовлюємо й асимілюємо», оскільки тоді змінювались і прізвища. Причин цих явищ у статті «Не затрачуємо своїх відрубних національних рис!» він виділяв чотири:

- 1) із вродженого почуття меншовартости...;
- 2) з браку національної свідомости...;
- 3) з бажання якнайскоріше засимілюватися;
- 4) «зміну імен диктує нашим людям опортунізм і життєва «вигода» [3, с. 476].

Основна частина праць І. Боднарука надрукована у зарубіжних періодичних виданнях держав Західної Європи та американського континенту. Їх зміст розкриває основи української родинності для багатьох поколінь українців у різних світах, тому актуальною є спроба аналізу першоджерел із особистого архіву родини Боднаруків з Чикаго. Для цього

подаємо у тезовому викладі, зі збереженням стилю, основні погляди на проблему зі статті Івана Боднарука «У боротьбі за українську родину»:

- «Батьки в сім'ї, головно серед молодших дітей, репрезентують Бога й державу, тому слово батька й матері повинно бути для дітей «святе». Дитина не повинна сумніватися в його доцільності».

- «Ще гірше, коли батьки у своєму щоденному житті самі не хочуть признати авторитету над собою, коли говорять із легковаженням про такі чинники, які в громадському, релігійному та культурному житті заслуговують на пошану й признання та стараються в очах дитини повалити авторитет, якому вони самі повинні підпорядкуватися».

- «Дуже важко виховати дитину в такій родині, де між батьками нема однозгідности, де часто чуються нарікання і сварки, де кожне з батьків ходить своїми стежками, де неділя і свято в нічому не різняться від інших днів, не здають собі справи, хто вони і які їх предки, де батьки не знають, що їхні діти роблять поза домом і з ким пристають».

- «Українські жінки повинні напружувати всі сили, щоб зберегти свою родину перед розкладеними впливами ззовні, щоб виховати молоде покоління для рідного народу й Церкви. Християнство теж учить, що жінка-мати не мусить замикатися в родині і може брати участь у громадському житті».

- «Головний тягар відповідальности в родинному вихованні несуть жінки-матері. Каже народна приповідка: «Яких жінок має нація, такою буде її майбутня доля».

- «Шукаючи добрих заробітків і вигідного життя, поселяються наші люди в місцевостях, де нема наших людей, нашої церкви й наших організацій. Так, живучи у зовсім чужому середовищі, забувають про своє походження, часто навіть змінюють свої прізвища, не дають своїм дітям національного виховання, не вчать їх рідної мови, і так безслідно пропадають».

- «Тільки національно свідомі, релігійно й морально здорові родини можуть бути запорукою кращого майбутнього нашого народу».

Про відповідальність за передання з роду в рід української мови, культури і традицій веде мову педагог у статті «Українська християнська родина – основа нашої майбутності». Основними діями для збереження української ідентичності в осередку родини автор вважає такі:

- 1) батьки свідомо виконують свої обов'язки українців;
- 2) батько й мати «гармонійно та наполегливо працюють над збереженням своїх дітей для української справи»;

- 3) батьки «радо користають з допомоги наших релігійних та національних установ»;

- 4) діти ходять до українознавчих шкіл, є членами молодіжних, згодом громадських організацій.

У праці «Родина і Християнська Мораль» автор зазначає, що «доля народів і держав залежить від моралі найменших клітин людського суспільства, себто від родини. Сім'я відіграє найважливішу роль у вихованні дитини, бо кладе основи під майбутній характер і світогляд людини та випереджує школу». У цьому плані наведений на самому початку статті освітній документ повністю перегукується в питанні,

що «першість відповідальності за виховання дітей належить в першу чергу сім'ї».

Стаття «В обіймах модерного лібералізму» розкриває погляди Івана Боднарука на важливість праці для народу та готовність до неї молоді. Найпершу причину аморальності педагог бачить у відсутності ідейності: «Молодь без ідеалів, без вищих змагань – це загибель народу. Щоденна праця перестала бути для неї моральною вартістю... Наше завдання виховання це призвичаїти до сповнення обов'язків. Тому вчім своїх дітей передусім працювати!». Ці слова співзвучні із зверненням митрополита А. Шептицького «Не потоком шумних галасливих фраз, а тихою невтомною працею любіть Україну». Наступні підтверджують важливість безкорисливості та жертвовності для суспільства: «Мало хто пам'ятає, що за працю для рідного народу не належиться подяка чи особлива похвала, бо це праця для нас самих, для України, а не для наших виховників чи батьків. Признання за працю треба знайти в нашому внутрішньому задоволенні, що виникає з почуття гідного сповнення обов'язку, з того, що ми є корисними членами українського народу».

«Традиція це не тільки плекання минулого: це також сила, яка не тільки збирає та освітлює історичні факти, одночасно діє в сучасності та підготовляє ґрунт для майбутнього», – наголошує професор Боднарук у статті «Справа нашої душі». У статті «Родина і Християнська Мораль» автор зазначає, що доля народів і держав залежить від моралі найменших клітин людського суспільства, тобто від родини.

Сім'я відіграє найважливішу роль у вихованні дитини, бо є основою майбутнього характеру і світогляду людини та випереджує школу. Саме таке твердження є провідним у творчій спадщині Івана Боднарука.

Таким чином, аналіз педагогічних поглядів професора І. Боднарука розкриває концептуальні засади збереження української ідентичності в умовах діаспори в лоні сім'ї на основі християнських моральних цінностей, де метою виховання є формування громадянина.

Ставлення до родини та громадської праці продовжується у діяльності дітей та учнів Івана Боднарука. Вони розвивають ідеї видатного педагога та журналіста на ниві просвітництва. Віра Боднарук – культурно-освітній референт Осередку ім. св. Андрія в Норт-Порті, Флорида, зорганізовує українську громаду до збереження звичаїв, традицій рідного краю. Професор Віра та доктор Богдан Боднаруки очолюють осередок ТУМ «Просвіта» в Чикаго, десятки років надсилають кошти на видавничу працю осередкам «Просвіти» в Луганську, Донецьку, Харкові, Хмельницькому, Запоріжжі, Дніпропетровську, Івано-Франківську, Севастополі, Рівному, Житомирі, Києві та Львові. На стипендії для здібних студентів з бідних родин було передано кошти до Острозького університету та через видавництво «Смолоскип» в Києві. Товариство передало кошти на фільм про ГОЛОДОМОР 1932–33 рр. англійською мовою для американських шкіл і наукових установ.

У творчій спадщині Івана Боднарука розкрито основні ідеї розвитку особистості в християнській родині, утвердження українськості як першооснови при визначенні мети й змісту виховання у сім'ї через гасло «Бог, Україна, Родина». Цілісну сутність педагогічних поглядів та ідей

професора І. Боднарука з метою їх утвердження в педагогіці та в сучасній освітній практиці необхідно досліджувати, щоб визначити шляхи і способи їх використання у сучасному українському освітньому та просвітницькому просторі.

Список використаних джерел:

1. Боднарук І. Між двома світами. Вибрані статті про українських письменників / Іван Боднарук // уклад. В. Оліфіренко. – Донецьк: Український Культурологічний Центр, Донецьке обласне Товариство української мови ім. Т. Г. Шевченка, 1997. – 174 с.
2. ДАІФО. – Ф. 504, оп. 1, спр. 330а (1887–1941 рр., м. Станиславів. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр. Том 1). – 198 арк. – Арк. 95.
3. Боднарук І. Молитва до України / Іван Боднарук // упоряд. П. Лаврів. – Львів: СПОЛОМ, 2000. – 576 с., 14 іл.
4. Боднарук І. Український буквар для наших найменших / І. Боднарук . –Прудентопіль (Бразилія): В-во оо. Василян, 1959. – 77 с.
5. Боднарук І. Друга книжечка / І. Боднарук. – Прудентопіль: Вид-во оо. Василян, 1953. – 173 с.
6. Боднарук І. Великий Чернець і Народолубець (У 5-ті роковини смерті Митрополита А. Шептицького) / І. Б. – Прудентопіль: Вид-во оо. Василян, 1950. – 150 с.
7. Архів родини Боднаруків.

Svitlana SMIKH

**CHRISTIAN FAMILIES
IN THE EDUCATIONAL VIEWS IVAN BODNARUK**

In the article the question of raising children in a christian family. In particular, in a residence outside the ukrainian state. On the basis of works known in the diaspora professor Ivan Bodnaruk, distinguishes task of christian families that are relevant today.

Keywords: *family, child rearing, christian family, identity ukrainian, ukrainian school.*